

Neque huic obstat illud, quod ex eodem Aquinate<sup>1</sup> alibi diximus, nempe *concupiscentiam magis facere aliquid voluntarium*. Nam, etsi voluntas ex passione instigata vehementius in actum feratur, non tamen iste ita proprius voluntatis est, aequae ac si sola ratione ipsa ad agendum moveretur<sup>2</sup>.

## CAPVT V.

## De virtutibus et vitiis

179. Potentiae rationales, quippe quae ex sui natura ad determinatam, sive completam operationem ordinem non habent, non nisi per habitus completae evadunt. Quocirca habitus intrinseca principia actuorum quodammodo sunt; siquidem actus potentiarum adiuvant, quatenus illas non solum ad bene vel male agendum determinant, sed etiam in causa sunt, cur earum actus uniformiter, faciliter et delectabiliter exerceantur<sup>3</sup>. Hanc ob rationem in tractatione de moralitate humanorum actuum, de habitibus, qui ad voluntatem pertinent, et *morales* vocantur, seu de virtutibus et vitiis sermo habeatur oportet.

## ART. I. Generalis notio virtutis traditur

Antequam de virtutibus moralibus speciatim disseramus, notiōne virtutis generatim sumtæ præstat hic exhibere.

180. Virtus secundum sui nominis rationem « potentiae complementum designat, unde et vis dicitur, secundum quod res aliqua per potestatem completam, quam habet, potest sequi suum impetum, vel motum; virtus enim secundum suum nomen potestatis perfectionem demonstrat<sup>4</sup> ».

<sup>1</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. VI, a. 7 c.

<sup>2</sup> Ibid., q. LXXVII, a. 6 ad 3. In 'edisserendo de passionibus ad singularia descenderunt Feder, *Ricerche analitiche sul cuore umano*; Alibert, *Physiologie des passions, ou nouvelle doctrine des sentiments moraux*; Jouffroy, *Mélang. phil.*

<sup>3</sup> Cf *Dynam.*, c. I, art. 10, p. 102 sqq vol. I, ubi habitus naturam, discrimen, quo a potentia distinguitur, diversas species, et effectus explicata invenies.

<sup>4</sup> Qq. disp., *De Virtut.*, q. I, a. 1 c. Cf Lactant., *De opificio Dei*, c. 12, Opp. t. II, p. 57, ed. cit. Quare vis et efficacia, quae etiam rebus irrationalibus attribuitur, *virtus* vocari solet. Vid. Jac. Brucke-

181. Iam ex pluribus, quae circumferuntur, virtutis magis proprio sensu acceptae definitionibus<sup>1</sup>, eam seligimus, quae ab Aquinate post s. Augustinum<sup>2</sup> traditur his verbis: « Virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur<sup>3</sup> ». Porro virtus dicitur 1<sup>o</sup> qualitas; est enim aliquid potentiae superadditum, quo ipsa ad suam operationem exerendam perficitur, ac proinde ad primam speciem qualitatis pertinet; et proprie ad illam, quae *habitus* vocatur, cum huiusmodi sit dispositio, ut difficulter a subiecto dimoveri possit<sup>4</sup>. Est autem virtus habitus non quidem *entitatus*, sed *operativus*<sup>5</sup>; nam « virtus humana non importat ordinem ad esse, sed magis ad agere: et ideo de ratione virtutis humanæ est, quod sit habitus operativus<sup>6</sup> ».

2<sup>o</sup> Dicitur, *mentis*; nam habitus non nisi potentii rationibus, quae agere, aut non agere possunt, inhaerent; vel potentii sensitivis, quatenus imperio rationis operantur<sup>7</sup>. Hinc idem s. Thomas: « Virtus humana non potest esse, nisi in eo, quod est hominis, in quantum est homo<sup>8</sup> ».

rum, *Miscellanea historiae philosophicae litterariae, criticae, Observ.* II, c. I, § I, not. a, p. 19, Augustae Vindelicorum 1748.

<sup>1</sup> Vid. s. Bonav., *In lib. II Sent.*, Dist. XXVII, dub. 3.

<sup>2</sup> *De lib. arb.*, lib. II, c. 19, n. 50.

<sup>3</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LV, a. 4. Quae definitio clauditur his verbis, *quam Deus in nobis sine nobis operatur*, quae de infusis solum virtutibus, ut possem dicemus, sunt intelligenda.

<sup>4</sup> Cf *Log.*, p. I, c. I, art. 9, p. 19-20 vol. I. Iam virtus eo ipso, quod est habitus, distinguitur tum a virtutibus earum potentiarum, quae sunt tantum agentes, cuiusmodi est intellectus agens; siquidem « harum potentiarum virtutes non sunt aliqui habitus, sed ipsae potentiae in seipsis completae »; tum a viribus potentiarum sentientium; etsi enim haec potentiae perficiantur ad suos actus per aliquid superinductum, tamen hoc « non inest eis sicut aliqua forma manens in subiecto, sed solum per modum passionis, sicut species in pupilla »; tum a qualitatibus rerum naturalium, quippe quae « sunt de necessitate agentes »; cum habitus sint, « secundum quos potest quis agere, cum voluerit; ut dicit Commentator in 3 *De Anim.* (com. 18), et Aug. in lib. *De bono coniugali* (c. 21), quod habitus est quo quis agit, cum tempus affuerit » (Qq. disp., *De Virt.*, q. I, a. 1 c.); siquidem « usus habitum subiacet voluntati »; ibid., a. 11 ad 14.

<sup>5</sup> Cf *Lexicon Perip. philos. theol.*, p. 154, ed. cit.

<sup>6</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LV, a. 2 c.—<sup>7</sup> Cf *Dynam.*, c. et art. ctt., p. 104 vol. I.

<sup>8</sup> Qq. disp., *De Virt.*, q. I, a. 2 c.

3<sup>o</sup> *Bona*. Nam virtus perfectionem potentiae significat: quocirca, cum « perfectio potentiae mensuretur ex ultimo et maximo, quod quis potest <sup>1</sup> », virtus dicitur ab Aristotele *ullimum in re de potentia* <sup>2</sup>. Patet autem hoc *ullimum* et *maximum* non posse esse malum. Ergo oportet ut « virtus sit in ordine ad bonum »; et ideo ut sit « bonus habitus, et boni operativus <sup>3</sup> ».

4<sup>o</sup> *Qua recte vivitur, qua nemo male utilitur*. Etenim, si virtus est bonus habitus, et boni operativus, oportet ut actus virtutis sit rectus, atque ut nequeat esse principium contrarii actus <sup>4</sup>. Nimirum « habituum operativorum aliqui sunt semper ad malum, sicut habitus vitiosi; aliqui vero quandoque ad bonum, et quandoque ad malum, sicut opinio se habet ad verum et falsum: virtus autem est habitus semper se habens ad bonum. Et ideo ut discernatur virtus ab his, quae semper se habent ad malum, dicitur, qua recte vivitur; ut autem discernatur ab his, quae se habent quandoque ad bonum, quandoque ad malum, dicitur, qua nullus male utitur <sup>5</sup> ». Sane virtus, dum virtus est, hominem ad bonum dirigere debet, neque ullus virtute malum operari potest, nam si fortasse ad malum virtus dirigatur, non amplius virtus erit. Itaque « quicumque habitus est semper principium boni actus, potest dici virtus humana <sup>6</sup> ».

ART. II. *Traditur notio virtutis moralis, eiusque differentia  
a scientia adstruitur*

182. Virtus humana, ut diximus, est quidam habitus hominem ad bene operandum perficiens. Quoniam autem principium humanorum *actuum* duplex est, scilicet intellectus

<sup>1</sup> In lib. III Sent., Dist. XXIII, q. I, a. 3, sol. 1 c.

<sup>2</sup> Vid. s. Thom., Qq. dispp., De Virt., q. I, a. 1 c.

<sup>3</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LV, a. 3 c. « Nemo autem, inquit s. Augustinus, dubitaverit, quin virtus animam faciat optimam »; *De mor. Eccl. cath.*, lib. I, c. 6, n. 9. Et s. Bonaventura: « Virtus facit potentiam rectam et vigorosam »; In lib. III Sent., Dist. XXXIII, a. 1, q. 1 resol. Quod iam docuit Aristoteles iis verbis: « Habitus, qui bene affectum reddit habentem, et opus eius dat rectum ac perfectum »; *Eth.*, lib. II, c. 6, Opp. t. II, p. 19, Parisiis 1850, ed. Didot. Cf 2<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LI, a. 1 c.

<sup>4</sup> Qq. dispp., De Virt., q. I, a. 2 c.

<sup>5</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LV, a. 4 c. — 6 2<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. IV, a. 5 c.

seu ratio, et voluntas, ideo virtus humana oportet ut alterum horum principiorum perficiat. Hinc oritur distinctio inter virtutes *intellectrices*, quae intellectum sive speculativum sive practicum, et *m Morales*, quae voluntatem ad bonum hominis actum perficiunt <sup>7</sup>.

183. Iam virtutis definitio, quam explicavimus, utrique speciei communis est <sup>2</sup>. Virtus autem moralis, de qua sermonem facere ad nos spectat, speciatim ea est, quae « perficit appetitivam partem animae, ordinando ipsam in bonum rationis <sup>3</sup> »; ac proinde « nihil aliud est, quam participatio quae-dam rationis rectae in parte appetitiva <sup>4</sup> ».

184. Ex qua definitione patet virtutem moralem a ratione pendere. Haec autem dependentia tum in eo consistit, quod ratio voluntatem ad operandum movet; siquidem bonum, a quo voluntas ad operandum movetur, a ratione apprehenditur <sup>5</sup>; tum in eo, quod ratio principia moralitatis voluntati ad recte operandum, ac proinde ad virtutem adipiscendam suppeditat, ita ut voluntas tunc actibus suis virtutem asse-quatur, cum normas, quas ratio ei suggesterit, sectatur <sup>6</sup>. Hanc ob causam virtus dicitur esse et secundum rationem, quia ratio voluntatis norma est; et cum ratione, quia voluntas a ratione movetur <sup>7</sup>.

185. At vero, ex eo quod virtus moralis a ratione quodammodo pendet, inferendum non est, ipsam esse propriam rationis. Nam per virtutem moralem « fit appetitus rectus <sup>8</sup> »; recta autem ratio ad appetitum rectum referatur non tamquam

<sup>1</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVIII, a. 3 c.

<sup>2</sup> Qq. dispp., De Virt., q. I, a. 2 c.

<sup>3</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LIX, a. 4 c.

<sup>4</sup> Qq. dispp., De Virt., q. I, a. 12 ad 16. Et, 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVIII, a. 4 c., inquit virtutem moralem esse « quae vim appetitivam inclinat ad bonum convenientis rationi, quod est finis debitus ».

<sup>5</sup> « Virtus moralis pertinet ad appetitum, qui operatur, secundum quod movetur a bono apprehensibili... Inest nobis naturalis aptitudo ad suscipiendas eas (virtutes), in quantum scilicet appetitiva vis in nobis nata est obediens rationi »; In lib. II Ethic., lect. I.

<sup>6</sup> « Tota bonitas virtutis moralis dependet ex rectitudine rationis. Unde bonum convenit virtuti morali, secundum quod sequitur rationem rectam »; Ibid., lect. VII.

<sup>7</sup> In lib. VI Ethic., lect. XI. — 8 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVII, a. 4 c.

causa formalis, sed tantum *sicut motivum, et regula extrinseca*<sup>1</sup>. Sane, « secundum Phil. in 6 Ethic. c. 1, principale in virtute morali est electio, unde omnis habitus, qui facit rectam electionem, potest dici, proprie loquendo, virtus<sup>2</sup> ». Atqui « electionem rectam agit sola virtus, quae est in appetitiva parte animae . . . quia eligere est actus appetitivae partis<sup>3</sup> ». Ergo virtus moralis non quidem ad rationem, sed ad voluntatem pertinet<sup>4</sup>.

186. Quae cum ita se habeant, virtutem moralem a virtutibus intellectualibus, ac proinde a scientia distinguendam esse colligitur. Sed quoniam opinio Socratis<sup>5</sup> et Platonis<sup>6</sup> fuit, scientiam et virtutem unum idemque esse, eam sequenti propositione refutamus.

187. Prop. *Virtus moralis cum scientia confundenda non est.*

Prob. Habitū, quorum obiecta specie inter se differunt, inter se specie differant necesse est<sup>7</sup>. Atqui obiectum scientiae ab obiecto virtutis moralis differt. Ergo. Et sane 1° obiectum scientiae est verum, virtutis est bonum: verum autem a bono specie differt tum ex parte ipsius obiecti, quia veritas et bonitas sunt rationes entis specie differentes<sup>8</sup>; tum ex parte modi, quo effectum producunt, quia verum diverso modo intellectum, ac bonum voluntatem determinat<sup>9</sup>. 2° Verum ad scientiam pertinet, prout est universale et necessarium, quippe quod scientia circa naturas rerum, quae universales et necessariae sunt, versatur<sup>10</sup>; bonum autem ad virtutem spectat, prout est particulare et contingens; siquidem virtus versatur circa actiones<sup>11</sup>, quae « in singularibus

<sup>1</sup> In lib. II Ethic., lect. VII.

<sup>2</sup> In lib. IV Sent., Dist. XIV, q. I, a. 1, sol. 2 c.

<sup>3</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVIII, a. 1 ad 2.

<sup>4</sup> Hinc « quod homo actu bene agat, contingit ex hoc, quod homo habet bonam voluntatem »; 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVI, a. 3 c.

<sup>5</sup> Protag., Opp. t. III, p. 172-173, et 180-182; Gorg., t. IV, p. 113; Polit., t. VI, p. 62; Aristot., Ethic., lib. VI, c. 13, Opp. t. II, p. 75, ed. cit. — <sup>6</sup> Xenoph., Mem., lib. III, c. 9.

<sup>7</sup> « Habitū specie differunt secundum speciales differentias obiectorum »; 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LX, a. 1 c.; cf ibid., q. LIV, a. 2 c.

<sup>8</sup> Qq. dispp., De Ver., q. XXI, a. 1 c.; In lib. II Sent., Dist. XXXIX, q. I, a. 2 c.; I, q. LXXXII, a. 3 c.

<sup>9</sup> I, q. LX, a. 2 c. — <sup>10</sup> Cf Log. p. II, c. III, art. 4, p. 67 vol. I.

<sup>11</sup> In lib. IV Sent., Dist. I, q. I, a. 4, sol. 2 c.

sunt<sup>1</sup>; universale autem a singulari, et necessarium a contingenti specie differt<sup>2</sup>.

188. Insuper, habitus, quo aliquis bene utilitur, seu, qui est principium bonorum actuum, cuiusmodi est virtus generatim accepta<sup>3</sup>, dupli ratione ad bonum ordinari potest. « Uno modo, in quantum per huiusmodi habitum acquiritur homini facultas (idest *dispositio*) ad bonum actum: sicut per habitum Grammaticae habet homo facultatem recte loquendi; non tamen Grammatica facit, ut homo semper recte loquatur; potest enim grammaticus barbarizare aut soloecismum facere; et eadem ratio est in aliis scientiis et artibus. Alio modo aliquis habitus non solum facit facultatem bene agendi, sed etiam facit, quod aliquis recte facultate utatur; sicut iustitia non solum facit, quod homo sit promptae voluntatis ad iusta operandum; sed etiam facit, ut iuste operetur<sup>4</sup> ». Iam ex hac Aquinatis doctrina duo consci possunt argumenta, quibus virtutem moralem cum scientia confundi non posse ostenditur. Sane 1°: « Ubi invenitur diversa ratio virtutis, ibi oportet virtutes distingui<sup>5</sup> ». Atqui scientia, « quae facit facultatem boni operis »; virtus autem moralis « quae facit non solum facultatem boni operis, sed etiam usum<sup>6</sup> », diversas habent rationes virtutis. Nam, cum bonum, aequa ac ens, aliquid simpliciter, idest secundum perfectam rationem dicatur non quatenus est in potentia, sed quatenus est in actu, sequitur, ut virtus, quae non solum facultatem bene agendi, sed etiam boni operis usum causat, cum efficiat bonum opus in actu, simpliciter sit virtus, et simpliciter bonum constitutum est, qui ipsa ornatur; atque e contrario, cum virtus, quae solum facultatem bene agendi causat, non simpliciter sit virtus, nec

<sup>1</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LXXVI, a. 1 c.

<sup>2</sup> Cf Phil. Christ. Dynam., t. III, c. 3, art. 27, p. 1033 sqq. Neapoli 1862.

<sup>3</sup> Cf p. 115-116. — <sup>4</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVI, a. 3 c.

<sup>5</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVII, a. 4 c.

<sup>6</sup> Ibid., q. LVII, a. 4 c. Hinc simpliciter dicitur homo bonum operari, et esse bonus, quia, ex. gr., est iustus, vel temperatus. E contrario, non dicitur simpliciter bonus aliquis homo ex hoc, quod est sciens, sed solum secundum quid, puta bonus grammaticus; *ibid.* Cf Qq. dispp., De Virt., q. I, a. 7 c.

simpliciter, sed secundum quid eum, qui ipsa praeditus est, bonum efficiat<sup>1</sup>. Ergo.

2° Quoniam virtus moralis una cum dispositione ad bonum actum, reddit etiam usum bonum, pertinet solum ad illos habitus, qui respiciunt partem appetitivam, « eo quod vis appetitiva animae est, quae facit uti omnibus potentiss et habitibus<sup>2</sup> ». Atqui scientia, cum in cognitione rerum consistat, ad facultates cognitrices pertinet. Ergo scientia, et virtus moralis ad diversas facultates pertinent, ac proinde sunt habitus diversi, siquidem habitus, qui ad diversas facultates pertinent, diversos esse oportet<sup>3</sup>.

189. Denique Socratis opinio, quemadmodum adnotavit Doctor noster, falso innititur fundamento. Putavit enim ille, omnia principia humanorum actuum ad nutum obedire rationi absque *omni contradictione*. Qua sententia posita, consequitur ut ad bene agendum sufficiat, ut ratio sit perfecta; quocirca, cum virtus sit habitus, quo ad bene agendum perficimur, rursus consequitur, ut in sola ratione illa sit, et nulla sit virtus, nisi intellectualis. Ast « hoc procedit ex dispositione falsi; pars enim appetitiva obedit rationi non omnino ad nutum, sed cum aliqua contradictione: unde Phil. dicit in 1 Polit., quod ratio imperat appetitiae parti principatu politico, quo scilicet aliquis praeest liberis, qui habent ius in aliquo contradicendi: unde Augustinus dicit super Psalm. 118, quod interdum praeedit intellectus, et sequitur tardus, aut nullus affectus: in tantum quod quandoque passionibus, vel habitibus appetitiae partis hoc agitur, ut usus rationis in particulari impediatur<sup>4</sup> ». Itaque ut homo bene agat, bona dispositio non solum in ratione expostulatur, sed etiam in vi appetitiva per habitum virtutis moralis. Et quoniam ap-

<sup>1</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVI, a. 3 c.

<sup>2</sup> Ibid., q. LVII, a. 1 c. Et q. LVI, a. 3 c. « Quia voluntas movet omnes alias potentias, quae aequaliter sunt rationales ad suos actus. . . , ideo quod homo actu bene agat, contingit ex hoc, quod homo habet bonam voluntatem ».

<sup>3</sup> In lib. IV Sent., Dist. XIV, q. I, a. 3, sol. 1 c. Cf Qq. dispp., De Ver., q. XIV, a. 4 ad 7.

<sup>4</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LVIII, a. 2 c.

petius a ratione distinguitur, virtus moralis ab intellectuali etiam est distinguenda<sup>1</sup>.

ART. III. *Falsa, quam Kantius tradidit, notio virtutis reicitur*

190. Kantius<sup>2</sup>, cui Cousinus<sup>3</sup> adhaesit, virtutem in quodam nisu, quo ratio cum passionibus collectatur, consistere docuit: atque insuper, secundum Stoicos, virtutem a sanctitate distinguens, nempe statu illo, ut ipse inquit, quo homo, quin ullam experietur pugnam, legi morali obtemperat, illum, non vero istam ab homine attinigi posse subdidit<sup>4</sup>.

191. Prop. *Virtutis notio a Kantio tradita prorsus falsa est.*

Prob. 1° Haec sententia Kantii illud pro certo sumit, virtutes nempe tantum circa passiones versari. Atqui « materia virtutum moralium sunt passiones, et operationes humanae<sup>5</sup> ». Etenim « circa omne id, quod contingit ratione ordinari, et moderari, contingit esse virtutem moralem: ratio autem ordinat non solum passiones appetitus sensitivi, sed etiam or-

<sup>1</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, loc. cit. Alia argumenta vide apud Lactantium, *Div. Inst.*, lib. VI, *De vero cultu*, c. V, Opp., t. I, p. 650-651, ed. cit.

<sup>2</sup> *Critique de la raison pratique*, part. I, lib. I, c. 3, p. 261 sqq, trad. Barni. De alia Kantii, aequo ac Stoicorum, sententia, virtutem nempe ita propter se esse expectandam, ut si ad felicitatem acquirendam convertatur, in vitium evadat, in sequenti capite magis apposite occurreret sermo. Haec autem, aliaque Kantii dictamina serio sunt perpendenda, ne cum Bouillierio (*Théorie de Kant sur la religion dans les limites de la raison*, trad. de l' allem. par M. Lortet, précédée d'une Introd. par M. Franc. Bouillier, Préf. p. V, Paris 1843) moralis philosophiam a Kantio invectam prae ceteris puriore et veriorum esse dicatur.

<sup>3</sup> *Introd. al Corso di storia della filos. morale al decimottavo secolo* (trad. Trinchera), lez. V, p. 82 sqq, Capolago 1842.

<sup>4</sup> Cf *Examen des fondements de la métaphysique des moeurs et de la critique de la raison pratique*, par Jules Barni, Paris 1851, p. 80, 150 sqq. Impias, quas proferunt, virtutis notiones hodierni pseudophilosophi, praesertim qui liberalismum profitentur, ad quorundam paganorum sententias (de his vid. Lact., *Div. Inst.*, lib. VI, *De vero cultu*, c. V, Opp. t. I, p. 449, ed. cit.) se conformantes, praeterimus; siquidem ad pessimarum, quas ipsi venditant circa moralitatem sententiarum, tamquam (vid. p. 72-73) corollarium illæ pertinent.

<sup>5</sup> Qq. dispp., *De Virt.*, q. I, a. 13 c.

dinat operationes appetitus intellectivi, qui est voluntas, quae non est subiectum passionis . . . ; et ideo non omnis virtus moralis est circa passiones, sed quaedam circa passiones, quaedam circa operationes<sup>1</sup>. Ergo.

2° Hac sententia illud etiam subintelligitur, quod nempe virtus in arduitate refraenandi passiones consistat; id quod a vero longe aberrat. Nam « ratio virtutis magis consistit in bono, quam in difficultate; unde magis est mensuranda magnitudo virtutis secundum rationem boni, quam secundum rationem difficultatis<sup>2</sup> ». Scilicet, « cum bonum convertatur cum ente . . . , bonum attribuitur alicui et secundum esse substantiale, et secundum esse accidentale, tam in rebus naturalibus, quam in actionibus moralibus<sup>3</sup> »; ac proinde « omnis actio, quantum habet de esse, tantum habet de bonitate; in quantum vero deficit ei aliquid de plenitudine essendi, quae debetur actioni humanae, in tantum deficit a bonitate; et sic dicitur mala<sup>4</sup> ».

3° « Ex hoc aliquis actus est virtuosus, quod per rationem ordinatur ad aliquod bonum honestum<sup>5</sup> ». Quare pugna adversus passiones, seu nisus, quo passiones cohibentur, rationem virtutis non induit, nisi et ipse ad honestum ordinetur. Hinc passiones non nisi per accidens ad virtutem referuntur; sunt nempe « perfectae virtutis occasio, non tamen causa, sine qua perfectio haberi non potest<sup>6</sup> ».

4° Perperam Kantius virtutem a sanctitate distinguit, atque hanc in immunitate ab omni passione constituit. Etenim « sanctitas est ab omni immunditia libera, et perfecta, et

<sup>1</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LIX, a. 4 c.

<sup>2</sup> 2<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. CXXIII, a. 12 ad 2.

<sup>3</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. XVIII, a. 3 ad 3.

<sup>4</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. XVIII, a. 1. Cf p. 63.

<sup>5</sup> 2<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. CXLVII, a. 1 c.

<sup>6</sup> 3, q. XXVII, a. 3 ad 2. Huc referri potest etiam locus eiusdem sancti Doctoris, qui explicans illud Apostoli, *Virtus in infirmitate perfectitur* (II ad Cor., XII, 9) monet intelligendum id esse, « non quia infirmitas causat virtutem, sed quia dat occasionem alicui virtuti. . . ; est etiam materia alicuius virtutis. . . , et naturaliter est signum virtutis, quia tanto anima virtuosior demonstratur, quanto infirmius corpus ad actum virtutis movet»; Qq. disp., De Virt., q. I, a. 9 ad 49.

immaculata munditia<sup>1</sup>, ac proinde non est, nisi perfecta virtus; perfectae autem virtutis moralis est non quidem passiones in totum ab homine evellere, sed eas ordinare<sup>2</sup>, atque, ut inquit s. Bernardus, *vincere*. « Ipsa enim (virtus), si perfecta sit, facile sic animum victorem sui, et invictum reddit ad omnia. Est quippe vigor animi cedere nescius pro tuenda ratione: Aut, si magis probas, vigor animi immobiliter stantis cum ratione, vel pro ratione: Vel sic: Vigor animi, quod in se est, omnia ad rationem cogens, vel dirigens<sup>3</sup> ». Et sane, ut praeclare loquitur s. Gregorius Nyssenus, « fieri non potest, ut in vita materiali materiae penitus et affectuum expers vita exigatur. Legislator penitus vacuitatem humanae naturae non praescribit. Non enim aequi legislatoris est ea iubere, quae natura non capit, nec admittit. Nam id perinde est, ac si quis aquatilia traducat ad aeream vitam, aut contra ad aquam ducat ea, quae in aere vivunt. Idcirco ut moderati pariter et lenes simus, non ut affectuum prorsus expertes et a perturbationibus omnino vacui simus, beatificatio nos hortatur. Nam haec quidem excedit naturam; illud vero virtute conficitur<sup>4</sup> ».

#### ART. IV. *De virtutum moralium divisione*

192. Quoniam bonum rationis, ad quod virtutes morales proxime ordinantur, non in omnibus materiis eodem modo inveniuntur, diversas oportet eas esse specie differentes<sup>5</sup>. Iam quatuor ex his dicuntur *principales*, quia versantur circa illud,

<sup>1</sup> In lib. III Sent., Dist. III, q. I, a. 1, sol. 1 c.

<sup>2</sup> 1<sup>a</sup> 2<sup>ae</sup>, q. LIX, a. 2 et 5 c. « Virtus non omnino extinguit passiones; In lib. III Sent., Dist. XXXIII, q. II, a. 2, sol. 2 ad 1. Et Qq. disp., De Virt., q. V, a. 1 ad 6: « Non est de ratione temperantiae, quod omnes pravas concupiscentias excludat, sed quod temperatus non patiatur alias concupiscentias vehementes et fortes, sicut patiuntur illi, qui non studuerunt concupiscentias refraenare». Cf Bened. XIV, *De Servorum Dei beatificatione, et Beatorum canonizatione*, lib. III, c. XXII, n. 7, p. 227, 228, Opp. t. III, Prati 1840, ubi secundum Theologorum doctrinam tradit virtutem etiam heroicam passiones non excludere, sed eas cohibere, et rite ordinare.

<sup>3</sup> In Cant. Serm. LXXXV, Opp. t. I, p. 357, Venetiis 1596.

<sup>4</sup> In Beati mites. Cf quae scripsimus p. 109-110.

<sup>5</sup> In lib. III Sent., Dist. XXXIII, q. I, a. 1, sol. 1 c.